

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRILIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM
SHARWASHÍLIQTÍ RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAĞÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍN KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAGÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍŇ KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

dawamında minimal háreketleniwi lidokainniń nátiyjeli analgetik tásirin tastıyıqlaydı. Operaciya tamamlanǵannan soń kópshilik iytler ayaq barmaǵın shımshıp alıw testine reakciya bildirdi, bul bolsa lidokainniń tásiiri waqtınsha ekenligin kórsetedi.

Ulıwma alǵanda, ksilazin hám tómén dozadaǵı ketamin menen sedaciya etilgen iytlerdi lidokain járdeminde jergilikli awırıwsızlandırıw arqalı insanıy hám ekonomikalıq jaqtan nátiyjeli kastraciyalaw múmkin.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Carpenter, R. E., et al. (2004). "Effects of lidocaine and bupivacaine in canine orchiectomy." *Veterinary Surgery*, 33(5), 519-525.
2. Doherty, T. J., et al. (1997). "Comparison of lidocaine and bupivacaine for intratesticular anesthesia in dogs." *Canadian Veterinary Journal*, 38(9), 559-563.
3. Shavkat, A., Karamaddinovich, B. K., & qizi Zaripboyeva, Z. S. (2025). INFESTATION OF SHEEP WITH INTESTINAL CESTODES IN UZBEKISTAN: EPIZOOTIOLOGICAL STUDIES, NEW PARASITIC SPECIES, AND ENVIRONMENTAL FACTORS. *Modern digital technologies in education: problems and prospects*, 2(2), 151-156.
4. Tlepovich, E. A., Shavkat, A., & Karamaddinovich, B. K. (2025). O ‘ZBEKISTONDA QO ‘YLARNING ICHAK SESTODLARI BILAN ZARARLANISHI: EPIZOOTOLOGIK TAHLIL, DIAGNOSTIKA VA MAVSUMIY O ‘ZGARISHLAR. *Modern World Education: New Age Problems–New solutions*, 2(3), 12-18.
5. Tlepovich, E. A., Shavkat, A., & Karamaddinovich, B. K. (2025). QORAQALPOG ‘ISTON RESPUBLIKASI XO ‘JAYLI TUMANIDA QO ‘YLARNING ICHAK SESTODOZLARI: TARQALISHI, DIAGNOSTIKASI VA PROFILAKTIKASI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 2(2), 37-44.
6. Tlepovich, E. A., Shavkat, A., & Karamaddinovich, B. K. (2025). QORAQALPOG ‘ISTON RESPUBLIKASI XO ‘JAYLI TUMANIDA QISHLOQ XO ‘JALIK HAYVONLARINING SESTODLARI TARQALISHI VA ULARNING OLDINI OLISH CHORALARI. *Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions*, 2(2), 112-120.

JAS BUZAWLARDA SALMONELLYOZ, KOLIBAKTERIOZ HÁM PASTERELLYOZ KESELLIGINIŇ TARQALIWI

D.I.Bazarbaeva., T.K.Ubaydullaev., J.K.Orazbaev

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Kesellik boyınsha qısqasha túsiniq. Salmonellyoz barlıq túrdegi jas haywanlardıń septik formasında júzege keletin, ótkir formada ótetuǵın juqpalı kesellik bolıp tabıladı. Qozǵawtıwshıları Salmonella áwladına kiredi. Buzawlar 3-4

hápteden 4 aylıqğa shekem bolğan jasda kesellenedi. Qozǵawtıwshısı S. enteritidis (dublin) hám S. tumphimurium lar. Kesellik temperatura hám kúshli ish ketiw menen keshedi (úlken jasdaǵıları salmonella tasıwshı esaplanıp, kesellik klinikalıq belgilersiz ótedi). Shoshqalar 4 aylıqqa shekemgi jasda kesellenedi, qozǵawtıwshısı S.choleraesuis, S.tumphimurium. Qoy hámme jasında kesellenedi, ana qoyda salmonellyozli hámile taslaw baqlanadı. Qozǵawtıwshısı S.abortus ovis. Taylar kóbinese ana qarnında ziyanlanadı, biyeler nátiyjede hámile taslaydı. Olarda kesellikti S.abortus equi kesellik qozǵatadı. Quslar salmonellyozi shójeler ómiriniń birinshi kúnleri hám háptelerinde tolıq keselleniw hám ólimi menen júzege shıǵadı. Tawıq máyekleri hám úlken jasdaǵı quslarda kesellenedi. Qozǵawtıwshısı S.pullorum (S.gallinarum) esaplanadı.

Patmaterial. Jańa ólgen haywan óligi yamasa jilik súyegi, bawır bólekshesi ot haltasi menen, búyrek, talaq, júrek; kesel haywannan - tezagi; hámile taslağan haywanlardan - taslangan hámile, plasentasi, ajıralıp shıqqan suyıqlıqlar yamasa as qazan hám parenximatoz orgınlarda bóleksheleri.

E. coli escherichia áwladına tiyisli. Jas haywanlardıń ótkir keshiwshi juqpalı keselligi bolıp, kúshli ish ketiw, hálisizleniw hám ólim menen xarakterlenedi. Ush formada keshedi -septik, ortasha, enterit. Buzawlar bir neshe kunliginde, shoshqa balaları ómiriniń birinshi kúnlerinde, sutten ajratılǵannan keyin - keselligi belgileri menen, qozılar tuwılǵannan 5- 6 aylıq jasına shekem kesellenedi.

Patmetarial. Jańa ólgen haywan óligi yamasa jilik súyegi, bawır bólekshesi ót qaltası menen, talaq, búyrek, júrek, ishek limfa túyinleri, jińishke ishek bólegi eki tárepden baylangan halda (ol basqalarınan bólek ıdısqa jaylanadı). Materialdı 4 saat ishinde laboratoriyaǵa jiberiw kerek. Aralıq uzaq bolsa 30 % gliserin, 10 % li NaCl konservaciyalaw múmkin. Kesel haywandıń tuwrı isheginen tezagi alınadı.

Pasterellyoz benen awıl xojalıq haywanlarınń kópshilik túrleri kesellenedi. Ol septisemiya, ishki organlar, seroz hám silekey qabatlarda gemorragik isiw processleri menen xarakterlenedi. Qozǵawtıwshısı - Pasteurella multocida - Pasteurella áwladına tiyisli.

Patmaterial alıw. Tekseriw ushın laboratoriyaǵa bawır, talaq, búyrek, limfa túyinleri, júrek, jilik súyegi jiberiledi. Jazdıń issiq kúnlerinde aralıq uzaq bolǵanda patmaterial gliserinniń 30% li suwdaǵı eritpesinde konservaciya etiledi. Jilik súyegi bolsa 5 - 10 % li formalın eritpesi sińirilgen tawarǵa oraladı.

Tiykargı islegen jumıslar. Ilmiy izzertlew jumıslarımızdı Qaraqalpaqstan Respublikası Shomanay hám Xojeli aymaqlarında jaylasqan fermer xojalıq hám sol aymaqlarda jasawshı xalıqtıń jeke menshik, óz úyinde baǵıp atırǵan qara mallar hám buzawlar ústinde alıp barıldı.

Bunda bizler Shomanay rayonu Begjap APJ aymaǵında jaylasqan A.Madrimov fermer xojalıǵında bolıp ol jerdegi haywanlarǵa jaratılǵan sharayatlar menen tanıstıq. Iri shaqlı hám mayda shaqlı haywanlarda despanserlew ilájleri ótkerildi. Usı fermer xojalıq aymaǵı haqqında barlıq maǵlıwmatlar tolıq úyrenilip shıǵıldı. Bul jerdegi barlıq shárayatlar hám maǵlıwmatlarǵa kóre usı fermer xojalıqta qaramallar bas sanı 55, jas buzawlar bas sanı 24, mayda shaxlı haywanlar bas sanı bolsa 94 bastı quraydı. Tórende 1-kestede tolıq kórip shıǵamız.

1- keste

Úlken jastaǵı haywan túrleri	1 jastan 2 jasqa shekem bolǵan haywanlar sanı	2 jastan 5 jasqa shekem bolǵan haywanlar sanı	5 jastan úlken haywanlar sanı	Jámi haywanlar bas sanı
Sawın sıyırlar sanı	-	11	13	24
Buwaz qaramallar bas sanı	-	8	5	13
Qısır qaramallar bas sanı	5	3	3	11
Erkek qaramallar bas sanı	3	-	4	7
Jámi haywanlar sanı	8	22	25	55

1-kestede kórip turǵanimızday bul jerde 1 jastan 5 jas hám odan úlken jastaǵı qaramallar keltirilgen bolıp, hár biri ayrıqsha tekserildi. Yaǵniy tekseriw dawamında eń aldǵı menen anamnez maǵlıwmatlar haywan baǵıwda juwapker shaxslardan soraldı. Onıń azıqlıq ónimlerdi jewi, suw ishiwi, tezекlew jaǵdaylarına baylanıslı sorawlarǵa juwaplar aldıq.

2-keste

Buzawlardıń jinsın	1 aylıqtan 3 aylıqqa shekem bolǵan buzawlar bas sanı	3 aylıqtan 6 aylıqqa shekem bolǵan buzawlar bas sanı	6 aylıqtan 1 jasqa shem bolǵan buzawlar bas sanı	Jámi buzawlar bas sanı
Erkek buzawlar bas sanı	4	3	2	9
Urgashı buzawlar bas sanı	7	5	3	15
Jámi buzawlar sanı	11	8	5	24

2-kesteden kórinip turıptı bul fermer xojalıqta jas qaramallar arasında 1 aylıqtan 3 aylıqqa shekem bolǵan buzawlar basqa jastaǵı buzawlarǵa salıstırǵanda kóbirek ekenin kóriwimiz múmkin. Sonday aq urgashı buzawlar sanında erkek buzawlar sanınan qaraǵanda kóbirek ekenin kóriw múmkin.

Bunnan basqada Shomanay rayonu Begjap APJ aymaǵında jasawshı puxaralardıńda ózleriniń jeke menshik qaramallarınıń ústinde ilmiy izzertlew islerin alıp bardıq. Usı aymaqta jasawshı Rawshanov Ismetulla atlı puxaranıń eki bas sawın sıyırında tekseriwler alıp barıldı. Bul jerdede eń birinshi haywandı tolıq kózden keshirip, anamnez maǵlıwmatlardı topladıq. Bunnan basqada klinikalıq tekserip , úlgi materialların aldıq hám labaratoriyada tekserilip diagnoz qoyıldı.

Xojeli rayoni Amiwdarya APJ aymagında jaylasqan Muynoq kelajagi bunyotkarlari MChJ ga qarashli fermer xojaligında bolip ol jerdegi haywanlarga jaratilgan sharayatlar menen tanistiq. Iri shaqli ham mayda shaqli haywanlarda despanserlew ilajleri otkerildi. Usi fermer xojaliq aymagi haqqında barliq magliwmatlar toliq uyrenilip shigildi. Bul jerdegi barliq sharayatlar ham magliwmatlarga kore usi fermer xojaliqta qaramallar bas sani 238, jas buzawlar bas sani 42 bolip, jaslar kesiminde tomenдеgi kestede koriwiniz mumkin.

3-keste

Ulken jastağı haywan túrleri	1 jastan 2 jasqa shekem bolgan haywanlar sani	2 jastan 5 jasqa shekem bolgan haywanlar sani	5 jastan ulken haywanlar sani	Jami haywanlar bas sani
Sawın sıyırlar bas sani	-	17	101	118
Buwaz qaramallar bas sani	-	5	11	16
Qısır qaramallar bas sani	15	37	72	124
Jami haywanlar bas sani	15	59	184	238

3-kesteде kórip turғанımızday bul jerde 1 jastan 5 jas ham odan ulken jastağı qaramallar keltirilgen bolip, har biri ayrıqsha tekserildi. Yagniy tekseriw dawamında eñ aldı menen anamnez magliwmatlar haywan bagıwda juwapker shaxslardan soraldi. Onıń azıqlıq onimlerdi jewi, suw ishiwi, tezекlew jagdaylarına baylanisli sorawlarğa juwaplar aldıq.

4-keste

Buzawların jinsin	1 aylıqtan 3 aylıqqa shekem bolgan buzawlar bas sani	3 aylıqtan 6 aylıqqa shekem bolgan buzawlar bas sani	6 aylıqtan 1 jasqa shem bolgan buzawlar bas sani	Jami buzawlar bas sani
Erkek buzawlar bas sani	6	4	2	12
Urgashi buzawlar bas sani	11	12	7	30
Jami buzawlar sani	17	16	9	42

4-kesteдеn kórinip turıptı bul fermer xojaliqta jas qaramallar arasında 1 aylıqtan 3 aylıqqa shekem bolgan buzawlar basqa jastağı buzawlarğa salıstırғанда kóbirek ekenin kóriwimiz mumkin. Sonday aq urgashi buzawlar sanında erkek buzawlar sanınan qaraғанда kóbirek ekenin kóriw mumkin.

Izertlew usılları ham metodları. Ilmiy izzertlew jumisin Shomanay rayoni ham Xojeli rayonların aymagında jaylasqan fermer xojalıqlarda alıp barıldı. Shomanay rayoni aymagında jami bolip 83 bas qaramal, Xojeli rayoni aymagında

bolsa jámi bolıp 280 bas qaramal tekserip shıqtıq. Bunda tekseriw dawamında eń birinshi vizual tekseriw usılı alıp barıldı hám haywanlardıń ulıwmalıq jaǵdayları kózden ótkerildi. Bunna basqada anamnez maǵlıwmatlarda toplanıp, klinik tekseriwlerde alıp barıldı hám bul tekseriwler nátiyjesinde klinikalıq belgilerine qarap guman etilgen jas qaramal buzawlarınan tezек hámde qan úlğileri alınıp labaratoriyada tekserildi.

Bunda Shomanay rayonıdǵı fermer xojalıq hám sol aymaqtaǵı jasawshı puxaralardıń jeke menshik jámi 24 bas jas qaramal buzawınan 18 bas jas qaramal buzawında ishek infekciyasına guman etilip, tuwrı ishekten stiril idisqa tezек úlğileri alındı hám tekseriw ushın labaratoriyaǵa alıp barıldı.

Sonday aq Xojeli rayonı aymaǵında jaylasqan fermer xojalıqtanda jámi 42 bas jas qaramal buzawlarınan 33 bas jas qaramal buzawınan ishek infekciyasına guman etilip, tuwrı ishekten stiril idisqa tekseriw maqsetinde tezек hám qan úlğileri alındı hám labaratoriyada tekserildi.

Izzertlewde birqansha metod hám usıllardan paydalanıldı. Bulardan eń aldı menen kóriw usılı, anamnez maǵlıwmatlar toplaw, klinikalıq tekseriwler hám labaratoriyalıq tekseriwlerden mikroskopiya, bakteriyalogik tekseriw, serologik tekseriw, biosinaw hám bioximiyalıq tekseriwler alıp barıldı.

Tekseriw nátiyjelerine kóre usı eki aymaqta jaylasqan fermer xojalıq hám usı aymaqta jasawshı puxaralardıń jeke menshik qaramalların ishek infekciyasına guman etilip teksergenimizde tómendegishe nátiyjeler aldıq.

5-keste

Izzertlew alıp barılǵan aymaq	Tekserilgen haywanlar bas sanı	Salmonell yoz	Kolibakt erioz	Paster ellyoz	Basqa kesellikler
Xojeli rayonı “Moynoq kelajagi bunyodkarları MChJ” ferma xojalıǵı	33	15	7	-	11
Shomanay rayonı “A.Madrimov” fermer xojalıǵı	18	8	4	2	4
Shomanay rayonı Begjap APJ aymaǵındaǵı puxaralardıń jeke qara malları	2	2	-	-	-

5-kesteden kóriwimiz múmkin bul aymaqlarda ishek infekciyalari hámde basqada kesellikler anıqlanǵan bolıp, Xojeli aymaǵındaǵı fermer xojalıqtan 33 bas jas buzawlarda tezек hám qan úlğileri labaratoriyada mikroskopik, bakteriyalogik hám serologik tekserildi hám 15 bas salmonellyoz , 7 basta kolibakterioz , 11 basta bolsa basqa kesellikler anıqlandı. Shomanay rayonındaǵı fermer xojalıqta bolsa 18 bas jas buzawlar ishek infekciyasına guman etip tekserilgende 8 bas salmonellyoz, 4 bas kolibakterioz, 2 bas pasterellyoz, 4 basta basqa kesellikler anıqlanǵan.

Shomanay rayonı Begjap APJ aymaǵında jasawshı puxaranıń 2 bas jas buzawınan ishek infekciyasına guman etilip, labaratoriyada tezек hám qan úlğilerin teksergenimizde 2 bas jas buzawlarda salmonellyoz keselligi bar ekenligi anıqlandı.

Juwmaqlap aytqanda bul aymaqlardagi fermer xojalqlarda salmonellyoz keselligi basqa ishek infekciyalarina salistirganda bir qansha kop ekeni belgili boldi. Bunnan basqada kolibakterioz keselligi menenda kesellengen jas buzawlar sanida bir qansha joqari ekenin koriw mumkin.

Paydalangan adebiyatlar

1. Davranov Q.D. Mikrobiologiya . Darslik. Toshkent-2024, 38-43 bet
2. Kurbanova S.Yu. Mikrobiologiya va Immunologiya. O'quv qo'llama. Toshkent-2015, 217-218 b
3. Kurbanova S.Yu. Mikrobiologiya va Immunologiya. O'quv qo'llama. Toshkent-2014, 224-237 b
4. Muhamedov I.M, Aliyev Sh.R. va boshq. Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya. Darslik. Toshkent. 2019 y.
5. Nuruzova Z.A., Fayzullayeva Z.R., Yodgorova N.T., Mamatmusaeva F.SH. Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya. Darslik. Toshkent-2022, 50-58 bet.
6. Parmanov M.P., Farmonov N.O., Qambarov A.A. Xususiy epizootologiya. Darslik. Samarqand-2010, 235-240 b
7. Salimov X.S., Qambarov A.A. Epizootologiya. Darslik. Samarqand-2016, 450-456 b
8. Shapulatova Z.J. Mikrobiologiya. O'quv qo'llama. Toshkent-2013, 130-133 b
9. Shapulatova Z.J. Veterinariya mikrobiologiyasi fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari. O'quv qo'llama. Toshkent-2019, 153-156 b

QORAQALPOG'ISTON CHORVACHILIGIDAGI EKTOPARAZITLAR EKOLOGIYASI

A.I.Kamalova

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

A.Sh.Ismoilov

Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus va Qorao'zak tumanlari sharoitida qoramolchilikka va qo'ychilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklarida ektoparazitlarning tarqalishi hamda ekologiyasi o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, qishloq xo'jalik hayvonlarida parazitlik qiladigan dominant ektoparazitlar ekologiyasi hamda ular tomonidan chaqiriladigan kasalliklar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Qoraqalpog'iston, qo'ychilik, iksod kana, junxo'r, bovicola, zoofil hasharot, dominant ektoparazitlar, ekologiya.